

osigurana. Tablični prikaz slijedi, kao i u prethodnoj skupini, prijepis dokumenata koji se tiču navedenih osiguranja, s pripadajućim signaturama i folijacijama. *A társaság működésével és felszámolásával kapcsolatos dokumentumok. Dokumente in Verbindung mit der Tätigkeit und Liquidierung der Gesellschaft* (219-398) sadržava treću skupinu koju čine dokumenti o stvaranju, djelatnosti i likvidaciji trgovačkog društva. Ova skupina sadrži kratke kronološki poredane opise te transkripcije 28 dokumenata u razdoblju od 1573. do 1591. godine, vezane za osnivanje društva, uređenje odnosa i raspodjela financija među partnerima, kao i za proces likvidacije trgovačkog ogranka u Budimu. Na kraju knjige se nalazi rječnik s pojašnjenjima manje poznatih pojmova poput naziva roba, stvari, pomorskih termina i osmanlijskih naziva koji se javljaju u izvorima koje je autor koristio i koje spominje u knjizi (399-420) kao i kazalo mjesta i imena osoba (421-433).

Na kraju možemo zaključiti kako je navedena knjiga Antala Molnára izvrstan doprinos proučavanju razvoja ranonovovjekovne trgovine u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu i Osmanlijskom Carstvu 16. stoljeća, jer detaljnom analizom i prikazom izvornih podataka daje uvid u trgovačku djelatnost jednog trgovačkog društva, ali i omogućava, kroz razne interpretacije prikazanih podataka, i uvid u život, aktivnosti i interese samih trgovaca koji su pripadali navedenom društvu. Štoviše, uz objavljene izvore i tablične prikaze djelatnosti trgovačkog društva, knjiga daje dodatni poticaj svim budućim istraživačima, kako zbog izvrsnog znanstvenog aparata, tako i zbog spomenutog pojmovnika manje poznatih pojmova i detaljnog kazala imena osoba i mjesta. Na kraju i sama dvojezičnost knjige omogućuje da se njeni vrijedni podaci i autorov rad koriste i ocijene od strane znanstvene javnosti izvan mađarskog govornog područja.

Vedran Klaužer

Marino Manin, *Istra na raskrižju. O povijesti migracija pučanstva Istre*, Institut za migracije i narodnosti – Profil, Zagreb 2010., 171 str.

Knjiga Marina Manina *Istra na raskrižju. O povijesti migracija pučanstva Istre* novi je prilog hrvatskoj historiografiji o Istri i Istranima, s naglaskom na demografskim i migracijskim značajkama istarske povijesti. Autor je u ovoj knjizi sabrao šest znanstvenih radova, nastalih tijekom posljednjih desetak godina i objelodanjenih u raznim znanstvenim publikacijama, a koji svojom tematikom obuhvaćaju široki vremenski raspon od kraja srednjeg vijeka do razdoblja nakon Drugoga svjetskog rata.

U *Uvodu* (7-10) autor daje kratki pregled tema kojima se bavio, u nadi kako će knjiga pridonijeti "razumijevanju formiranja etničkog, idiomatskog, kulturnog i identitetskog mozaika Istre", te ističe kako je riječ o bilanci opsežnih istraživanja.

U drugom poglavlju, *Uvjeti useljavanja novopridošlog stanovništva u mletačku Istru* (11-44), autor naglašava kako je pri razmatranju imigracija u novovjekovnu Istru, osim broja useljenika, njihovih etničkih i drugih obilježja, važno na umu imati i uvjete njihova doseljavanja, odnosno uvjete dobivanja zemljišta, obveze, olakšice, te ističe kako o tim pitanjima nema mnogo objavljenih izvora niti historiografskih radova. Autor u ovom radu analizira spis "Molbe novih stanovnika u Vodnjanu za besplatno dobivanje zemlje od 1588. do 1801.", koji sadrži prijepise 59 zapisa o dodjeljivanju neobrađenog zemljišta i drugih dobara iz vremena mletačke uprave, to jest odluka providura i rašporskih kapetana. Iako je riječ o prijepisima, autor smatra kako je

u pitanju zanimljiv materijal, uzme li se u obzir nedostupnost arhiva rašporskog kapetana, koji bi morao sadržavati najvažniju građu za razumijevanje tijeka kolonizacije u Istri. Manin na primjeru Vodnjana ustvrđuje kako se manjak radne snage, a i žiteljstva općenito, pokazao već u drugoj polovici 16. stoljeća, a na početku 17. stoljeća i znatno pogoršao, te je za obvezu privođenja kulturi zapuštene zemlje zakonom predviđeni rok znatno smanjen. Istarski providur dijeli zapuštene čestice prvenstveno domaćem stanovništvu, a status "novih stanovnika" pravna je kategorija vezana uz obvezu privođenja kulturi zapuštenog posjeda te nije nužno vezana za neposredno vanjsko podrijetlo. Na kraju rada autor daje iscrpnu tabličnu raščlambu vrela.

U trećem poglavlju, *Hrvati u slovenskom dijelu Istre u vrijeme mletačke uprave* (45-52), autor nastoji odgovoriti na pitanje jesu li Hrvati usporedno s Istrom naseljavali i današnje Slovensko primorje. Unatoč geografskoj odvojenosti, sjeverozapadni dio Istre se također uslijed demografskih gubitaka popunjava došljacima, a broj Hrvata, koji su prisutni na današnjem slovenskom etničkom prostoru od ranog srednjeg vijeka, dodatno se povećava prisutnošću vojnika novačenih u Dalmaciji. U to se vrijeme pojavljuju i franjevci trećoredci koji se služe hrvatskim jezikom i glagoljicom, a prisutnost hrvatskog etničkog elementa ostavila je duboke tragove i u toponomastici.

Četvrto poglavlje naslovljeno je *Odnos stanovnika Istre prema Trstu* (53-60). Odnosi uspostavljeni u srednjem vijeku, nastali kao posljedica dezintegracije rimskog sustava i dekadencije urbanih aglomeracija i njihovih gravitacijskih područja, opstaju sve do razdoblja napoleonskih ratova, koje je integriralo Istru i Trst u jedinstvenu državnu zajednicu sa zajedničkom pokrajinskom administracijom. Uskoro je za sjeverozapadni i središnji dio Istre Trst postao jedinstveno gravitacijsko središte, kako gospodarsko i upravno, tako i političko, kulturno i prosvjetno. Tako je Trst od druge polovice 19. st. važno kulturno i nacionalno-preporodno središte istarskih Hrvata.

Peto poglavlje, *Hrvatski gimnazijalci iz Istre u karlovačkom i zagrebačkom Đačkom internatu između dvaju svjetskih ratova* (61-102), rezultat je istraživanja koje je autor proveo u suradnji s Neviom Šetićem. Nakon što su talijanske okupacijske vlasti počele onemogućavati školstvo na hrvatskom jeziku, otvoren je u jesen 1919. u Karlovcu Đački Internet za izbjeglice iz Julijske Venecije, kao svojevrsni nastavljatelj kontinuiteta hrvatske gimnazije u Pazinu, a najbrojniji su u njemu bili upravo njezini đaci. Internat je prvih šest godina djelovao u Karlovcu, a zatim je premješten u Zagreb. Nakon teških početaka (glad, teške higijenske i zdravstvene prilike), stanje se s vremenom poboljšalo. Štićenici internata bili su iz svih krajeva Julijske Venecije, ali najviše iz Pazina, Pule i Trsta, te iz svih društvenih slojeva, ali najviše iz najširih i najsiromašnijih slojeva. Početkom Drugoga svjetskog rata internat je zatvoren, a velik broj onih koji su u njemu stanovali tijekom svojega školovanja uključio se u partizanski pokret i borbu za oslobađanje zavičaja od okupacije. Autor je na kraju teksta dao detaljni prikaz geografskog i socijalnog podrijetla pitomaca, srednjoškolskih ustanova koje su pohađali, školskog uspjeha pitomaca te njihov abecedni popis za razdoblje 1919.-1941. godine.

U šestom poglavlju, *O propasti talijanske politike odnarođivanja u Istri (tajno popisivanje istarskih Hrvata 1939. godine)* (103-124), autor nastoji rasvijetliti nejasnoće oko popisa inojezičnog pučanstva u sjeveroistočnim provincijama Italije iz 1939. godine, potaknut tvrdnjom talijanskih istraživača da nisu poznati uzroci, povod i metodologija tog popisa. Manin dokazuje kako nije riječ o posebnom popisu iz 1939. godine, nego je u pitanju istraživanje sastava stanovništva, koje je Središnji zavod za statistiku Kraljevine Italije proveo na temelju popisnih

listova popisa iz 1936. godine. Općinama Istarske provincije naloženo je da obrade obiteljske listove popisa iz 1936. i na njima označe sve one koji se u svakodnevnoj obiteljskoj komunikaciji ne služe talijanskim jezikom.

O *ljudskim gubicima i egzodusu iz Istre u Drugome svjetskom ratu i poraću* (125-140) naslov je posljednjeg, sedmog poglavlja. Autor u njemu razmatra pitanje ljudskih gubitaka na području Julijske Venecije za vrijeme Drugoga svjetskog rata u okvirima rasprava o žrtvama partizana i o egzodusu talijanskog življa nakon rata. Tim otvorenim pitanjima, koja su u nas tek nedavno detabuizirana, autor pristupa ponajprije komparativnim kritičkim osvrtom na postojeću znanstvenu, ali i neznanstvenu literaturu, i hrvatsku i talijansku, koju se pri obradi ovakvih tema svakako valja uzeti u obzir.

Nakon sedmog poglavlja, kao osma i deveta cjelina, slijede sažetci na engleskom (141-146) i talijanskom jeziku (147-154). Nakon njih nalaze se kazalo osobnih imena (155-162), kazalo zemljopisnih naziva (163-170) i popis ilustracija (171).

Knjiga *Istra na raskrižju. O povijesti migracija pučanstva Istre* nastala je kao zbir autorovih dosadašnjih istraživanja na istarskima temama, te je vrijedan novi prinos raščlambi važnih, osjetljivih ili spornih etapa povijesti Istre. Pri tomu joj, s obzirom na hod istarske povijesti, naglasak na demografskim i migracijskim kretanjima daje dodatnu vrijednost u kontekstu daljnjih historiografskih, demografskih i drugih istraživanja.

Marko Radić

Violence and the Medieval Clergy, ur. Gerhard Jaritz i Ana Marinković, CEU Medievalia, sv. 16, Medium Aevum Quotidianum Sonderband, sv. 26, Budapest 2011., 95 str.

Kao posebno izdanje serija Medium Aevum Quotidianum i CEU Medievalia u Budimpešti objavljen je početkom 2011. godine zbornik radova pod naslovom *Violence and the Medieval Clergy*. Radi se o zborniku radova s radionice pod istim naslovom održane u Dubrovniku 2008. g., a uredili su ga Gerhard Jaritz i Ana Marinković. Zbornik sadrži sedam radova iz srednjovjekovne društvene povijesti, kojima prethodi predgovor iz pera urednika zbornika (1-2), a radi boljeg snalaženja dodan je i indeks (93-95). Kako i sami urednici napominju, cilj je bio pristupiti problemu nasilja i srednjovjekovnog klera interdisciplinarno i komparativno, s time da je stanoviti naglasak dan i Apostolskoj penitencijariji.

Peter Clarke autor je uvodne studije pod naslovom *The Medieval Clergy and Violence: An Historiographical Introduction* (3-16), u kojoj daje historiografski pregled problematike. Naglašava da, iako je nasilje sekularnih pripadnika društva bila normalna stvar u srednjem vijeku, nasilje klera čini se kao kontradikcija zbog njihovih crkvenih funkcija. Odgovoreno je na problem tako da je nasilje i rat bilo opravdano u određenim situacijama (što se konstatiralo u pisanjima mnogih, od sv. Augustina do Gracijana). U stvarnosti su mnogi klerici kršili zabrane, pa je tako, primjerice, Kristijan, nadbiskup Mainza, dvadesetak godina uspješno vodio carske trupe u Italiji krajem 12. stoljeća. Njegov i slični primjeri bili su podložni kritici jer su davali loš primjer drugim klericima. Potrebno je naglasiti da se upravo oko godine 1000. javlja i ideja Božjeg mira, dok istovremeno papa poziva u križarske pohode, s time da klerici, jasno, moraju u borbi sudjelovati duhovno, a ne pod oružjem. U 12. st., kako autor naglašava, javlja se koncept *privilegium fori*, čime je kler dobio imunitet od svjetovnog suda (u sklopu reformnog pokreta u zapadnoj crkvi). To se posebice vidi u Gracijanovim Dekretima, ali i u razrađenoj